

100. Химка Дж.-П. Зародження польської соціал-демократії та українського радикалізму в Галичині (1860–1890) / Джон-Пол Химка. – К. : Вид-во “Основні цінності”, 2002. – 328 с. – (Серія “Спадщина”).
101. Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму / Ігор Чорновол. – Львів : Тріада плюс, 2010. – 228 с.
102. Чорновол І. Українські партії австрійської Галичини та польської Західної України / І. Чорновол // Молода нація. – 2005. – № 3. – С. 5–44.
103. Чорновол І. Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861–1901 : нарис з історії українського парламентаризму) / Ігор Чорновол. – Львів : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 288 с.
104. Чорновол І. Польсько-українська угода 1890–1914 рр. / Ігор Чорновол. – Львів : Львів. акад. мистецтв, 2000. – 247 с.
105. Шкраб'юк П. Просвітницько-економічні структури Радикальної партії в Галичині / П. Шкраб'юк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 19 : “Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України / Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України / відп. ред. Ярослав Ісаєвич ; упоряд. Феодосій Стеблій, Володимир Пашук. – Львів, 2010. – С. 77–82.
106. Шкраб'юк П. М. Павлик та його візія політичного майбутнього України / Петро Шкраб'юк // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність : зб. наук. праць. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 130–143.

В статтє прослєжено ход проведення радикальнх народнх веч на Покутьє первой половини 1890-х гг., которє привели к усилению позиций РУРП в крае. Обращено внимание на истоки становления украинского радикального движения на Покутьє; проанализировано национально-политические и социально-экономические требования радикалов, которые рассматривались на народных вечеах, политических собраниях и совещаниях; показано активность известных радикальных деятелей И.Франко, С.Даниловича, К.Трил'овского и других, которые выступали с соответственными программами на народных собраниях; прослєжено деятельность радикального политического общества на Покутьє “Народная Воля”, которое основано в рамках общенародного вечевого движения в крае.

Ключевые слова: радикалы, Русско-Украинская радикальная партия, вече, Покутьє, “Народная Воля”.

The article describes the progress of radical public meetings in Pokuttya in the first half of 1890's that led to the rise of RURP in the region. Attention is paid to the preconditions of Ukrainian radical movement formation in Pokuttya, national political and socio-economic demands of radicals that were passed on public meetings, political gatherings and meetings are analyzed, prominent activity of radical activists I.Franko, S.Danylovych, K.Tril'ovs'ky, and others who spoke for the same programmes at public meetings is shown; the activity of the first radical political society “People's Freedom” that is founded within the framework of national public movement in Pokuttya region is kept up.

Keywords: radicals, Rus-Ukrainian radical party, public meeting, Pokuttya, “People's Freedom”.

УДК 39 (477)

ББК 63.3-7

Оксана Дрогобицька

РОЛЬ ГАЛИЦЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В РОЗБУДОВІ МІСЦЕВОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (кінець ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.)

Проаналізовано роль галицької сільської інтелігенції в покращенні системи охорони здоров'я на селі. Особливу увагу звернено на просвітницьку діяльність учителів і священиків, організацію домашніх аптек та кооперативних лікарень для селян, боротьбу з пересудами. Відзначено, що створення кооперативних медичних закладів з ініціативи місцевої інтелігенції сприяло поліпшенню побутових умов життя населення, а також зростанню його проінформованості про причини недуг і способи їх запобігання.

Ключові слова: сільська інтелігенція, священик, учитель, лікар, охорона здоров'я.

Попри значну зацікавленість, яка спостерігається серед сучасних дослідників до історії галицької інтелігенції чи найбільш яскравих представників суспільної еліти, і досі маловивченими залишаються окремі питання її повсякденного життя. До таких,

насамперед, відносимо діяльність місцевих учителів, священиків і нечисленних фахівців медичної галузі, спрямовану на покращення системи охорони здоров'я на селі наприкінці XIX – 30-х років XX ст.

В останні роки вийшло друком чимало публікацій, присвячених проблемі підготовки медичних кадрів у Східній Галичині, соціально-професійній характеристиці українських лікарів чи охороні здоров'я загалом. Це, у першу чергу статті В.Благого [34; 35], Н.Мисак [45] і В.Шумської [48]. Із названих досліджень випливає, що лікарі не становили чисельної соціальної категорії на селі, а відтак їхні функції змушені були виконувати вчителі, священики, а подекуди й спеціалісти з інших галузей діяльності. Це підтверджується також широкою джерельною базою, яка подана архівними матеріалами, статистичними звітами, замітками в періодичних виданнях, мемуарами самих представників сільської інтелігенції й спогадами старожилів.

На найбільшу увагу заслуговує мемуарна спадщина освітян і священиків, а також їхніх сучасників, серед яких о. Т.Войнаровський [24], о. П.Чавс [31], учителька О.Дучимінська [38], кооператор І.Фур [29], випускник медицини М.Харкевич [30] та інші. Чимало цінної інформації нам вдалося почерпнути від респондентів, опитаних у ході польових досліджень [4–7]. Їхні свідчення зайвий раз підтверджують ту важливу роль, яку відігравали представники місцевої еліти в боротьбі з поширенням різних недуг, у процесі підвищення рівня знань пересічних членів сільської громади про основи догляду за дітьми, правила особистої гігієни тощо.

Маючи на меті простежити роль галицької сільської інтелігенції в покращенні медичного обслуговування населення наприкінці XIX – 30-х рр. XX ст., передовсім вважаємо за доцільне з'ясувати загальний стан системи охорони здоров'я краю.

Як під час австро-угорського правління, так і в період польського панування, сфера охорони здоров'я залишалася виключно монополією поляків та євреїв. За 25 років існування медичного факультету Львівського університету за часів Австро-Угорщини (з 1894 р.) було випущено 544 лікарі, серед яких лише 40 українців [36, с.284].

Важка ситуація з лікарями-українцями зумовлювалася трьома факторами. По-перше, медична освіта потребувала чималих розумових зусиль і матеріальних витрат (під час навчання платними були не тільки лекції, практичні заняття, а й спецкурси, підручники, випускні іспити тощо) [35, с.415]. Наприклад, навчання на медичному факультеті Львівського університету закінчувалося докторськими (ригоровими) екзаменами, кожен з яких передбачав суворі умови допуску й громіздку процедуру складання, тому не кожному вдавалося вчасно отримати диплом. Зокрема, диплом “доктора всіх лікарських наук”, а відтак і дозвіл виконувати всі лікарські практики, які видавали після здачі трьох ригороз, кожна з яких включала чотири окремих екзамени, отримали в 1900 р. 49%, а в 1910 р. тільки 33% випускників медичного факультету [34, с.11].

По-друге, багатьох потенційних студентів мало приваблювала довготривалість навчання (близько 8 років разом із практикою). До того ж через перевантаженість навчального процесу студенти-медики не могли підзаробляти репетиторством, як це робили багато гімназистів чи їхніх колег студентів з інших факультетів.

По-третє, польська урядова влада чинила перешкоди українцям під час вступу (для них існував так званий “нумерус клявзус”, тобто обмежена кількість студентів, які можуть бути прийняті на навчання). Зокрема, вступ українців на медичний факультет Львівського університету допускався в межах 5% [36, с.284]. Як писав у своїх спогадах медик за фахом М.Харкевич, “щоб дістатися на медичні студії треба було мати передусім протекцію, а далі матуральне свідоцтво з дуже добрим поступом. Не менше помагав факт попереднього відбуття військової служби. Вступні іспити це була лише формальність...” [30, с.30].

Навіть той, кому пощастило здобути медичну освіту за кордоном, зустрічав перед собою перепони, коли справа доходила до підтвердження диплома. Зокрема, якщо перед Першою світовою війною підтвердження диплома займало кілька днів, то у 20-х роках від випускників закордонних університетів додатково вимагали пройти програму ще чотирьох семестрів і здати іспити [16, с.2].

Кризу в системі забезпечення медичного обслуговування населення краю поглиблювала нерівномірність кадрового розподілу між центром і провінцією. У міжвоєнний період на кожні 100 лікарів 60 проживало у великих містах Польщі [46, с.11], причому 88,6% медиків працювало в населених пунктах із кількістю понад 100 тис. мешканців [50, с.110].

Станом на 1928 р. у Львівському, Станіславському й Тернопільському воєводствах налічувалося 1 978 лікарів, у той час як тільки в Варшаві – 2 144 [53, с.85]. Зокрема, у Львівському воєводстві 93,6% медиків працювало в містах, решта ж у сільській місцевості [50, с.111]. Якщо у Львові один лікар припадав на 455 мешканців, то, наприклад, у Рудківському повіті – на 19 311 [2, арк.41–42]. У цілій же Польщі цей показник зберігався на рівні 1:3225 [51, с.137; 52, с.188].

Процес зосередження медиків переважно в містах частково підтверджує список членів філії Українського лікарського товариства в м. Станіслав від 15 лютого 1936 р., у якому з 39 наведених прізвищ лікарів тільки один Д.Добротвір представляв с. Липицю Рогатинського повіту. Решта практикували в повітових центрах і містечках [3, арк.12–12 зв.].

Через такий незадовільний стан близько 70% населення не одержувало своєчасної медичної допомоги [1, арк.8], а у 25 повітах не було навіть повітових державних лікарень [36, с.286]. Наприклад, у 30-х рр. ХХ ст. на всій косівській Гуцульщині (28 сіл) працювало тільки 4 лікарі та 4 акушери. До того ж тут не існувало жодної лікарні чи приватної лічниці [39, с.197].

Робота на провінції не приваблювала медиків з огляду на незадовільні побутові умови, брак відповідного обладнання, далеку віддаленість від лікарень, через що вони часто змушені були самостійно діагностувати хворих без консультації з відповідними спеціалістами. Крім того, у великому місті легше було знайти пацієнтів, які б на належному рівні могли оплатити медичні послуги [50, с.110].

Через те, що кількість лікарів, які проживали на провінції, була мінімальною, чимало інтелігентів часто самі змушені були надавати медичні послуги [4, арк.1; 23, с.38; 25, с.53; 33, с.8]. Наприклад, учителька О.Дучимінська ночами часто чергувала біля хворих односельчан, бо саме так розуміла свої обов'язки [38, с.183]. Освітянин Д.Батюк самотужки вивчав медицину, купляв різноманітну фахову літературу й навіть придбав мікроскоп. Він добре знав властивості лікувальних трав і використовував їх при лікуванні селян та у ветеринарії [42, с.34, 36].

Учителі перевіряли перед початком занять, наскільки охайними є їхні учні й чи дотримуються правил гігієни [11, с.94; 44, с.105]. Питанню ролі школи й педагога в справі популяризації медичної освіти на селі присвятив окрему публікацію лікар Р.Осінчук [17–19]. На його думку, саме сільська школа повинна оздоровити селянську родину. З огляду на це, сільська вчителька зобов'язана: по-перше, дбати про санітарний стан школи; по-друге, заохочувати молодь дотримуватися основних правил гігієни (не останню роль у цьому напрямі роботи автор відвів особистому прикладу педагога); по-третє, виховувати в учнів любов до фізичної праці, гімнастики й спорту [19, с.5].

Велику роль у справі попередження поширення різних недуг відігравали й священники. Наприклад, парохі деяких гуцульських сіл відправляли на обов'язкове медичне обстеження всіх, хто бажав узяти шлюб [15, с.3].

У своїх спогадах о. Т.Войнаровський зазначав: “Не маючи ніяких відомостей у лікарській ділянці, я старався намовити хворого, щоб порадився лікаря, та взагалі нама-

гався призвичаїти селян, щоб в разі якої недуги удавалися до лікаря. Не зважаючи на це, приходилося мені дуже часто виступати самому в ролі лікаря, бо селяни мали до мене таке довір'я, що годі було не уважати їх налягань і просьбу о пораду" [24, с.38]. Як ліки найчастіше він використовував хінін, каву та навіть звичайне самонавіювання. Останнє відбувалося таким чином: священник казав хворому, коли він неодмінно одужає, і це завжди точно справджувалося. Завдяки цим діям, він отримав серед селян славу "першорядного знавця недуг", до якого за порадою йшли не тільки його парафіяни, а й хворі з далеких сторін [24, с.39].

Серед пацієнтів о. Т.Войнаровського було й чимало інтелігентів, зокрема відомий галицький адвокат Є.Олесницький. Останній, завдяки відвару льону, який запропонував йому священник, вилікував хворі нирки* [24, с.39].

Можна навести ще один приклад роботи священників на ниві покращення охорони здоров'я в сільській місцевості. Так, парох с. Комарники Турківського повіту Василь-Саламон Щасний на власні кошти створив аптеку, де місцеві мешканці могли за невелику оплату купити гомеопатичні препарати. Він займався цією справою понад 30 років [41, с.39].

Питаннями медичного забезпечення населення нерідко займалися й інші члени священничої родини. Наприклад, Ольга Шухевич, донька пароха Тишківців Городенківського повіту З.Шухевича, у батьківській хаті організувала невелику лікарню, де безкоштовно надавала допомогу бідним селянам [32, с.11]. Така ж своєрідна лікарня діяла в домі о. І.Онуцького із с. Підвербці. Як згадував очевидець, кожний, хто мав нагоду побувати в гостях у священника, міг бачити там двоє чи троє хворих селян, які тижнями лежали на приходстві. Це були убогі парафіяни, які не могли заплатити за медичну допомогу в місті. Дружина священника лікувала хворих медикаментами, придбаними на власні кошти [26, с.769–770].

Інколи жінка священника була єдиною особою на селі, яка володіла навиками надання першої медичної допомоги. Зокрема, часто відвідувала хворих дружина душпастиря с. Чорнокінці Великі Гусятинського повіту [49, р.184]. Респондент К.Савчук із с. Дубівці Станіславівського повіту розповіла, що коли вона поранила руку серпом, то батько одразу ж відвів її до жінки пароха, яка зробила їй перев'язку [4, арк.1].

Лідія Лугова, яка походила із священничої родини, згадувала, що її мати давала місцевим жінкам поради й лікувала дітей на основі фахових підручників з медицини. Удома була власна аптечка з найнеобхіднішими препаратами. "В нашому селі, як і в інших селах, – писала Л.Лугова, – в тому часі була велика смертність жінок при пологах. Мати радила спроваджувати іспитованих повитух, і дійсно згодом такі фахові повитухи приїздили з Бурканова й Вишнівчика. Зимою діти мерли найбільше від простуди. Мати вчила жінок класти «баньки» проти «колькок»" [27, с.45]. Власну домашню аптеку мала й дружина о.К.Хотинецького із с. Чернево Мостиського повіту, куди селяни приносили різні цілющі трави й бджолиний віск для виготовлення ліків [31, с.286].

Особливо варто відзначити, що така допомога здійснювалася практично безкоштовно або за невелику оплату, у той час як виклик фахового медика тягнув за собою чималі витрати. Останнє звичайно було вагомим аргументом для селян, щоб не вдаватися до послуг лікарів. Зокрема, наприкінці XIX ст. виїзд у село до хворого, залежно від відстані, коштував у середньому 20–50 ринських, уночі – вдвічі більше. Ще більше коштів вимагало оперативне втручання. Так, за операцію з видалення апендициту слід було заплатити 200–300 ринських, а за більш складну – до 1 000 [48, с.47].

* У своїх спогадах о. Т.Войнаровський подав рецепт цих ліків: "До одної літри кип'ячої води кидається дві столові ложки льняного насіння і вариться так довго, скільки треба часу до змовлення одного «Отченашу». Опісля відливається насіння, а відвар дається хорому пити, сам або з молоком, скільки хорий може випити. Це повторяється 8–12 днів, а навіть і довше" [24, с.39].

У 30-х рр. ХХ ст. існували такі ціни на медичні послуги: консультація в лікаря до 6 злотих, консультація у хворого вдома – до 10, виїзд до недужого – до 12, перев'язка, дрібне хірургічне втручання – до 20, операція середньої складності – до 80, складна операція – до 200, звичайні пологи – до 40, а з оперативним втручанням – до 80 злотих. Виклик вночі слід було оплачувати за подвійним тарифом, так само на 50% зростала ціна за поради лікаря в неділю й святкові дні [21, с.10]. Якщо взяти до уваги, що за день роботи на полі селянин отримував у середньому 1 злотий (не набагато більше цінилася праця й інших найманих робітників*), то він мав відпрацювати тиждень, щоб тільки проконсультуватись у лікаря (не беручи до уваги інші витрати, у тому числі й на медикаменти). Коли ж довелося б робити операцію, то це йому обійшлося б у вартість однієї чи двох корів.

Зважаючи на низький рівень медицини в сільській місцевості та невисоку платоспроможність населення, інтелігенти виступали з пропозиціями щодо організації кооперативних лікарень, відомих як “Кооперативи здоров'я”. Перший такий заклад засновано 24 грудня 1936 р. у с. Ременів Львівського повіту [46, с.8]. Про обсяги роботи кооперативу свідчать такі дані: тільки в 1938 р. лікар О.Літинський прийняв 1 626 чоловік, виголосив 17 доповідей й оглянув 64 селянські помешкання [29, с.103]. За свою роботу він отримував 200 злотих щомісяця. Ті, хто не був членами кооперативу, змушені були платити за медичні послуги окремо. Із цієї суми 75% медик залишав собі, а решту 25% передавав установі за використання приміщення й інструментів [29, с.93].

Другий подібний заклад виник у с. Боднарів Станіславівського повіту 14 лютого 1937 р. [46, с.8]. Територія його діяльності охоплювала 8 сіл Станіславівського, та 8 сіл Калуського повітів. Головою Наглядової Ради установи став місцевий парох о. Ю.Кочержук, а заступником – священник із с. Майдан С.Яськевич [1, арк.3].

У Боднарові, як свідчать старожили, працювала лікарка-українка Анна Гловінська. Вона приїхала зі Львова перед Першою світовою війною й оселилася разом із сестрою. Як медик А.Гловінська була відома на всю округу (спеціалізувалася на гінекологічних захворюваннях), тому до неї приїжджали лікуватися навіть із сіл сусідньої Львівщини [6, арк.1; 7, арк.1]. У цьому населеному пункті першу медичну допомогу селянам надавав й агроном Микола Дяченко. Він сам виготовляв різні краплі й мазі, мав цінну медичну літературу [5, арк.1, 2].

Пропаганда необхідності покращення медичного обслуговування на селі тісно поєднувалася з боротьбою сільської інтелігенції із забобонами й ворожіннями. Активну роботу в цьому напрямі проводили вчителі. Зокрема, заклик поборювати пересуди знаходиться в записній книжці Іванни Блажкевич. Це дає підстави припустити, що ця тема стала предметом її лекції чи реферату [8, арк.16]. Викоренити забобони, навчаючи історії, рекомендувала відомий буковинський педагог, письменниця Є.Ярошинська [22, с.202].

Учителі пояснювали, що у випадку захворювань необхідно звертатися до лікаря, бо “мудрі люди вже давно перестали вірити в бабські забобони” [43, с.51]. Однак ситуацію ускладнював той факт, що батьки самі, у силу своєї неосвіченості, створювали сприятливий ґрунт для існування подібних вірувань у дітей. Тому те, чого навчали педагоги в школі, часто суперечило домашньому вихованню й могло нівелюватися батьківським авторитетом.

Наприклад, типове ставлення гуцулів до лікарів описано в П.Шекерика-Доникова. За ним, селянин, коли занедужає, до “дохторий ни иде, бо то велика сума

* Один із діячів ОУН й УПА, уродженець с. Вербів Старий Бережанського повіту В.Фортуна згадував, що селяни в його околицях “на гостинцях товкли каміння, де при форсовній, тяжкій, від рана до вечора, праці заробляли 1,20 зл. на день. І то треба було мати знайомого, щоби ту працю дістати. На весну ходили до лісів графа Потоцького садити деревця, за 50 грошів працюючи денно по 12 годин” [28, с.23].

коштує, а другий раз то делеко, у чорта за дверми, а третє, ци вни би ніби шош по-могли? От пусті тлумачи, лиш людем голов морочют, та екіс слабости вигадуют, а вни шо знают! Відки вни годни зперти Божу волю, або й силу! Пусте, земнені боги! Прийде то до чоловіка, шош ніби си випитає, поковтає по чьоловікови, шош пошкробає на папери и заберецьци, а то нічьо ни помагає, хоч мечі горохом по стіні” [47, с.153].

Серед більшості селян панувало переконання, що кому призначено жити, той видужає, а кому померти – той неодмінно помре. Звідси й приказки: “Як Біг дасть, так буде”, “Що йому суджено, того не мине”, “Що має вмирати, то вмре”, “Кому на вік, тому на лік” (“Як буде на вік, то буде й на лік”), “Як Бог не поможе, то і доктор не порадит” [37, с.170]. Подекуди навіть вважали, що коли хворого відвезти до лікарні – це певна смерть, що під час протиепідемічних заходів медики в шпиталях отруюють людей [37, с.170].

Досить активну позицію в боротьбі із забобонами займала жіноча періодика, зокрема, часопис “Жіноча воля”. В одній із статей викривалися віра у уроки, сказане в “такий час” тощо [20, с.8]. Інший дописувач цього часопису критикував віру в “сонники” і розкривав їхній згубний вплив. На його думку, “як довго всілякі сонники будуть своєю ворожбою наводити безпотрібну журбу про сподівані нещастя, як довго кожну днину начинатимуть наші господині від толкування снів, – так довго не буде добра в наших родинах...” [12, с.3].

Представники сільської інтелігенції опублікували низку оповідань, де викривали згубний вплив ворожінь і забобонів або висміювали їх у гумористичному дусі [9; 13; 40, с.29–31]. Наприклад, о. Ю.Кміт в оповіданні “На млаку...” показав негативний вплив забобонів на емоційну сферу й стан недужих [40, с.29–31].

Активну боротьбу із знахарством та упередженням до традиційної медицини вело духовенство. Цікаво, що в народі сформувалися забобони, пов’язані безпосередньо з особою священика та його душпастирськими обов’язками. Селяни, як правило, у разі недуги зверталися спершу до ворожбитів, місцевих знахарів, рідше – лікарів, уже тільки при безнадійному стані хворого – до священика. Тому вони вірили, що хворий, який висповідався “на смерть”, обов’язково повинен померти [14, с.276].

У деяких гуцульських селах твердили, що хворий неодмінно одужає, якщо проживе два-три дні після оливопомазання. Так само намагалися вгадати майбутнє недужого за кольором букв Святого Письма: якщо священик відкриє його на сторінці з виділеними червоними літерами, то хворий одужає, коли ж таких букв мало або зовсім нема – слід чекати смерті [37, с.195]. Аналогічно пророкували шлях душі померлого (до раю чи до пекла), коли душпастир відправляв молебень на подвір’ї перед відправленням траурної процесії на цвинтар [37, с.196].

Львівський дослідник Р.Гузій у своїй монографії “З народної танатології: карпатознавчі розсліди” наводить приклади ворожінь і за іншими прикметами, наприклад, за відлунням церковного дзвіночка, з яким священик ішов до недужого. Якщо дзвоник звучав голосно, то хворий повинен померти, коли ж тихо – то одужати. Якщо повісмо із залишками елею, яке священик після помазання викидав у піч, швидко спалахувало й згоряло, вірили, що швидко так само настане смерть. Коли ж воно займалося повільно – людина одужає. Подекуди вважали, що хворий помре, якщо священик, переступаючи поріг його дому, спочатку стане на нього правою ногою. Якщо ж стане лівою – людина житиме [37, с.196, 198].

Звичайно, беззастережна віра в такі прикмети (у разі їхнього негативного результату) не тільки не додавала оптимізму родині хворого, а й негативно впливала на стан здоров’я самого недужого. Випадки збігу прикмети та її наслідків, які переповідалися від однієї людини до іншої, тільки підсилювали віру в названі пересуди, а відтак створювали широке поле для просвітницької діяльності місцевої інтелігенції.

Таким чином, за умов відсутності на селі кваліфікованої медичної допомоги, а також належної соціальної інфраструктури, першочергового значення набувала діяльність освіченої верстви, спрямована на організацію фахової медицини та популяризацію складових здорового способу життя. Це передбачало навчання селянок основ догляду за дітьми та надання їм елементарних знань у галузі санітарії й гігієни, боротьбу за покращення медичного обслуговування через підготовку фахівців із середовища селян. Створення “Кооперативів здоров’я” за ініціативою місцевих учителів і священників сприяло поліпшенню побутових умов життя населення, а також зростанню його проінформованості про причини недуг і способи їх запобігання. Не останню роль відігравав і той факт, що подібні заклади робили медичне обслуговування доступним для широкого загалу насамперед із матеріальної точки зору.

1. Центральний державний історичний архів м. Львів (ЦДАЛ України), ф. 348, оп. 1, спр. 6768, 14 арк.
2. Державний архів Львівської області (Держархів Львівської обл.), ф. 1, оп. 9, спр. 68, 240 арк.
3. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 6, оп. 1, спр. 229, 22 арк.
4. Науковий етнографічний архів Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника (– НЕАПНУ), ф. 1, оп. 2, спр. 3, 2 арк.
5. Там само, спр. 15, 2 арк.
6. Там само, спр. 16, 1 арк.
7. Там само, спр. 17, 1 арк.
8. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф. 243, спр. 2, 51 арк.
9. Горицвіт О. Як Марисуня наворожила / О. Горицвіт // Христос наша сила! – 1939. – Ч. 31. – С. 3.
10. Записки учителя // Учитель. – 1893. – Ч. 4. – С. 52–56.
11. Записки учителя // Учитель. – 1893. – Ч. 6. – С. 92–94.
12. І. Б. Сонник / І. Б. // Жіноча воля. – 1932. – Ч. 12. – С. 3.
13. Лисогірська Ж. Нова ворожба / Ж. Лисогірська // Жіноча воля. – 1938. – Ч. 1–2. – С. 4–6.
14. Лукач С. о. Посіщення хорих / С. Лукач // Добрий пастир. – 1931. – Ч. I. – С. 273–283.
15. Обов'язок священників на Гуцульщині // Діло. – 1926. – Ч. 145. – С. 3.
16. Одна з болячок. Доля нострифікантів і поведінка з ними // Діло. – 1925. – Ч. 75. – С. 2.
17. Осінчук Р. Суспільна праця жінки в оздоровленні народу та його побуту / Р. Осінчук // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 6. – С. 3–4.
18. Осінчук Р. Суспільна праця жінки в оздоровленні народу та його побуту / Р. Осінчук // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 7. – С. 3–4.
19. Осінчук Р. Суспільна праця жінки в оздоровленні народу та його побуту / Р. Осінчук // Жіноча доля. – 1933. – Ч. 8. – С. 5.
20. Покидайте забобони // Жіноча воля. – 1935. – Ч. 14. – С. 8.
21. Скільки платити лікарям // Правда. – 1938. – Ч. 26. – С. 10
22. Ярошинська Е. Про средства виховання жіночої молодіжки по селах: відчит на окружній учительській... / Е. Ярошинська // Учитель. – 1896. – Ч. 13 – С. 202.
23. Влох М. Винники. Звенигород. Унів та довкільні села : історично-мемуарний збірник / М. Влох. – Чікаго-США, 1970. – 527 с.
24. Войнаровський Т. Спогади з мого життя / Т. Войнаровський // Історичні постаті Галичини XIX–XX ст. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1961. – С. 11–75.
25. Горбач О. Шлях зі Сходу на Захід. Спогади / О. Горбач. – Львів : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 1998. – 373 с.
26. Городенщина : історично-мемуарний збірник. – Нью-Йорк ; Торонто ; Вінніпег, 1978. – 864 с.
27. Лугова Л. Стежками минулого : спогади / Л. Лугова. – Буенос-Айрес, 1984. – 244 с.
28. Фортуна В. З минулих літ : спогади / В. Фортуна. – Львів, 2005. – 270 с.
29. Фур І. Ременів, село моєї молодості і праці: Спомини / І. Фур. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1991. – 178 с.
30. Харкевич М. Я вас не забув: Спомини 1935–1945 / М. Харкевич. – Нью-Йорк ; Чікаго, 1997. – 288 с.
31. Чавс П. У вирі життя та Мостищина і Судововишенщина / П. Чавс. – Стемфорд : Вид. дієцезального музею і б-ки Укр. католиц. єпархії, 1976. – 376 с.
32. Арсенич П. Родина Шухевичів / П. Арсенич. – Коломия : Вік, 1995. – 120 с.
33. Баб'як П. Клементина Попович у спогадах сучасників / П. Баб'як // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – Львів, 2000. – Вип. 7/8. – С. 3–22.

Дрогобицька Оксана. Роль галицької сільської інтелігенції в розбудові місцевої...

34. Благий В. Студентство Львівського університету в 1900–1914 роках: історико-соціологічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 “Історія України” / Благий В. ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2003. – 20 с.
35. Благий В. Студенти-медики Львівського університету на початку ХХ ст. (1900–1914 рр.) / В. Благий // Львів: місто – суспільство – культура : зб. наук. праць / за ред. М. Мудрого. – Львів : ЛДУ ім. Івана Франка, 1999. – С. 409–420.
36. Верхратський С. Історія медицини. – 3 вид., переробл. і доп. / С. Верхратський. – К. : Вища школа, 1983. – 381 с.
37. Гузій Р. З народної танатології: карпатознавчі розсліди / Р. Гузій. – Львів : Ін-т народознав. НАН України, 2007. – 352 с.
38. Дучимінська О. Весняні дні / О. Дучимінська // Сумний Христос / Дучимінська О. – Львів : Каменяр, 1992. – С. 152–218.
39. Жерноклеєв О. Галицька Гуцульщина: етнополітичні процеси і національна ідентичність / О. Жерноклеєв // Українознавчі студії. – 2000. – № 2. – С. 195–204.
40. Кміт Ю. Тремтіння душі / Ю. Кміт. – Львів : Накладом книгарні Наук. т-ва ім. Шевченка, 1922. – 143 с.
41. Комарницький В. Подвижництво Щасного Василя-Саламона / В. Комарницький // Мандрівець. – 2008. – № 5. – С. 38 – 41.
42. Ломацький М. Українське вчителство на Гуцульщині / М. Ломацький. – Торонто, 1958. – 72 с.
43. Макогон Д. Безвірок / Д. Макогон // Вибрані оповідання / Макогон Д. – Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1959. – С. 51.
44. Малицька К. Мужичька дитина / К. Малицька // Твори / К. Малицька ; упорядкув., прим. та наук. ред. О. М. Івасюк, В. Є. Бузинської. – Чернівці : Букрек, 2011. – С. 104–109.
45. Мисак Н. Українські лікарі в Галичині (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.): соціально-професійна характеристика / Н. Мисак // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету : зб. наук. праць. – 2008. – Вип. 9. – С. 180–193.
46. Степанів О. Кооперативи здоров'я: їх завдання, організація, історія / О. Степанів. – Львів, 1937. – 31 с.
47. Шекерик-Доників П. Рік у віруваннях гуцулів : вибрані твори / П. Шекерик-Доників. – Верховина : Ред. журналу (видавництво) “Гуцульщина”, 2009. – 352 с.
48. Шумська В. Охорона здоров'я в Тернополі і Тернопільському повіті у 1772–1918 роках / В. Шумська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. І. С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. 2. – С. 46–49.
49. Hryniuk S. Peasant with Promise: Ukrainians in Southeastern Galicia 1880–1900 / S. Hryniuk. – Edmonton : CIUS Press, 1991. – 299 p.
50. Kamińska-Kwak J. Inteligencja wojewodstwa lwowskiego w okresie międzywoyennym / J. Kamińska-Kwak. – Rzeszów : Wydawnictwo uniwersytetu Rzeszowskiego, 2005. – 456 s.
51. Mały rocznik statystyczny. – Rok II. – Warszawa : Nakładem głównego urzędu statystycznego, 1931. – 168 s.
52. Mały rocznik statystyczny. – Rok VI. – Warszawa : Nakładem głównego urzędu statystycznego, 1935. – 278 s.
53. Sprawozdanie o stanie zdrowotnym Rzeczypospolitej Polskiej oraz o działalności władz i instytucji zdrowia publicznego w roku 1927. – Warszawa, 1929. – 199 s.

Проанализирована роль галицкой сельской интеллигенции в улучшении системы здравоохранения в сельской местности. Особенное внимание обращено на просветительскую деятельность учителей и священников, организацию домашних аптек и кооперативных больниц для крестьян, борьбу с кривотолками. Отмечено, что создание кооперативных медицинских учреждений по инициативе местной интеллигенции способствовало улучшению бытовых условий жизни населения, а также росту его осведомленности о причинах болезней и способах их предотвращения.

Ключевые слова: сельская интеллигенция, священник, учитель, врач, здравоохранение.

The role of Galician rural intelligentsia in the improvement of the system of health protection on the village are analyzed. The special attention is turned on elucidative activity of teachers and priests, organization of domestic pharmacies and cooperative hospitals for peasants, fight against superstitions. It is marked that creation of cooperative medical establishments on initiative of local intelligentsia was instrumental in the improvement of domestic terms of life of population, and also growth of their information about reasons of illnesses and methods of their prevention.

Keywords: rural intelligentsia, priest, teacher, doctor, health protection.